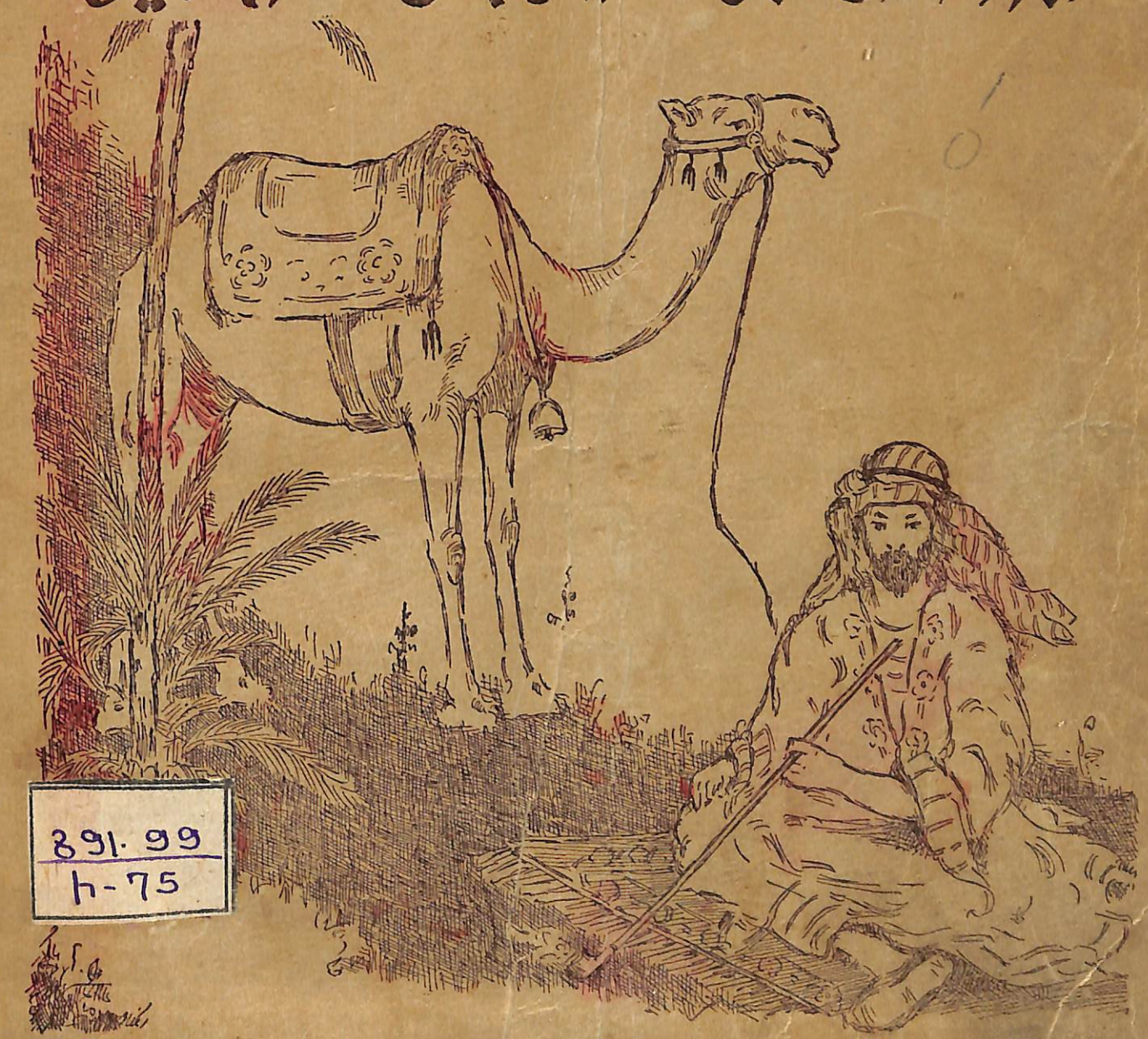

1922

191

ԱՒ. ԻՍԱԿԱԿԵԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՅԻՒ ՄԱՏԱՆԻ

891.99
Ի-75

19 NOV 2011

891.99
h-75

ԱՌ. ԻՍԱԿԱԿԵԱՆ

ԱՐԴԻ ԱԼԻՔ ՄԱԵՎԻՐԻ

Աւ. Դուռապէ:

1922
Հրատարակութիւն
«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ՏՊԱՐԱՆԻ
ՊՕՍԹԸՆ

29 APR 2013

32780

ci

75
1085
Wg 5
3905

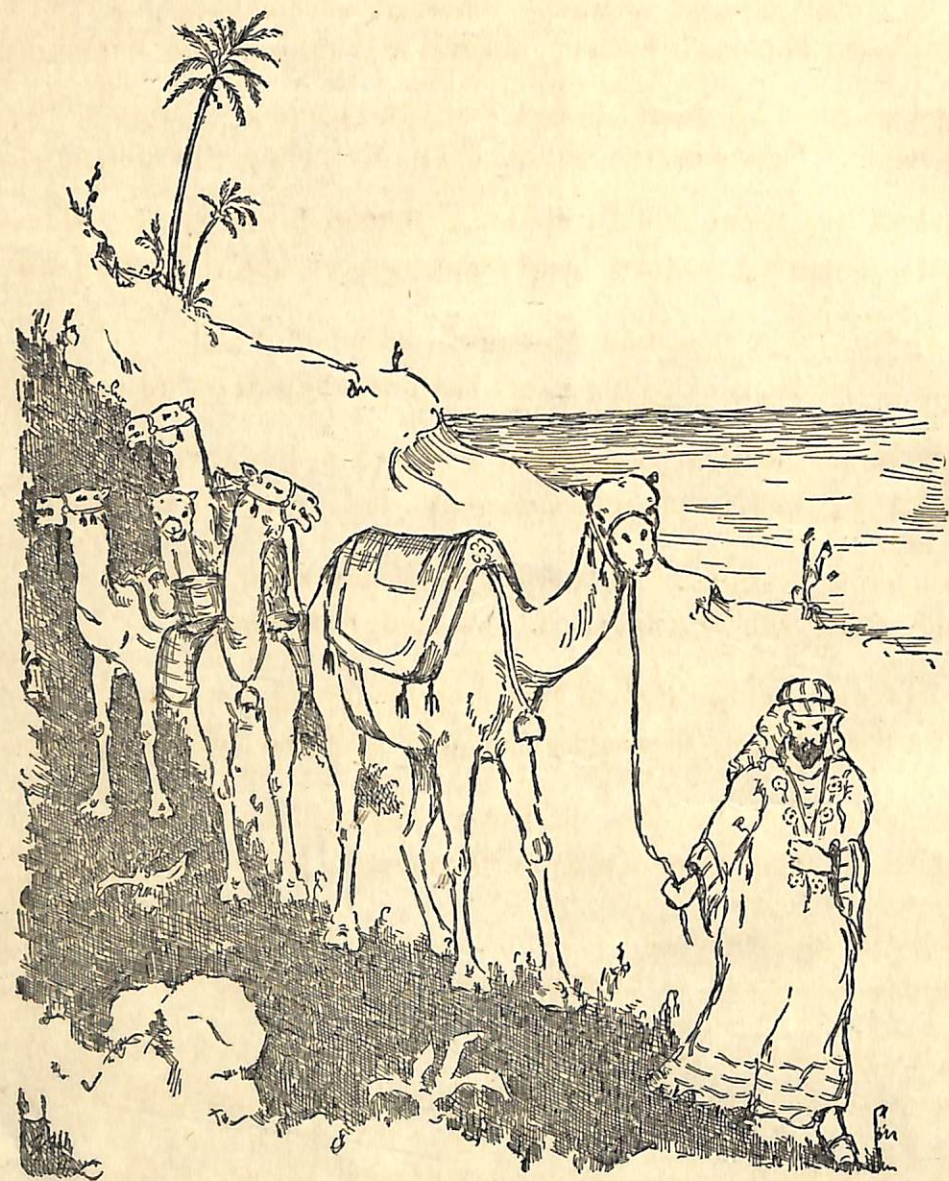
29110-61

ՍԲՈՒ-ԼԱԼԱ ՄԱՀԱՐԻ

ՔԱՍԻԻ

Արու Լալա Մահարին,
Հռչակաւոր բանաստեղծը Բաղդադի,
Տասնեակ տարիներ ապրեց Սալիֆաների հոյակապ քաղաքում,
Ապրեց փառքի եւ վայելքի մէջ.
Հղօրների եւ մեծատունների հետ սեղան նստեց,
Գիտունների եւ իմաստունների հետ վէճի մտաւ,
Սիրեց, եւ փորձեց ընկերներին.
Եղաւ ուրիշ-ուրիշ ազգերի հայրենիքներում.
Տեսաւ եւ դիտեց մարդկանց եւ օրէնքները:
Եւ նրա խորաթափանց ոգին ճանաչեց մարդուն, ճանաչեց եւ խորագին
Ատեց մարդուն եւ նրա օրէնքները:

Եւ որովհետեւ չունէր կին եւ երեխաներ՝
Իր բոլոր հարստութիւնը բաժանեց աղքատներին,
Առաւ իր ուղտերի քարաւանը՝ պաշարով ու պարէնով,
Եւ մի գիշեր, երբ Բաղդադը քուն էր մտել Տիգրիսի
Նոճիածածկ ափերի վրայ, —
Գաղտնի հեռացաւ քաղաքից...

Եւ փարաւանը Աբու Լալայի՝ աղբիւրի մման մե՛ղմ կարկաջելով՝
Քայլում էր հանգիստ, նիրհած գիշերով, հնչուն զանգերի անո՛ւշ ղողանջով:

Հաւասար փայլով չափում էր նամբան այն փարաւանը ուն՛ր ու մոլո՛ր,
Եւ ղողանջները ծորում փաղցրալուր՝ ողողում էին դաշտերը անդորր:

Մեղկ փափկութեան մէջ Բաղդադն էր նիրհում ջեննաթի շֆե՛ղ, վա՛ն երազներով,
Գիւստաններում բլբուլն էր երգում զազէլներն անուշ՝ սիրոյ արցունքով:

Շատրւանները փրփշում էին պայծառ ծիծաղով ադամանդեղէն,
Բոյր ու համբոյր էր խնկարկում չորս կողմ հալիֆաների ֆէօշֆից լուսեղէն:

Գոհար աստղերի փարաւանները թափառում էին երկնի նամբէֆով,
Եւ ղողանջում էր ողջ երկինքն անհուն՝ աստղերի շֆեղ, անշէջ դաշնակով:

Մեխակի բոյրով հովն էր շշմջում հէֆեաթներն հազար ու մէկ գիշերւայ,
Արման ու նոնին անուշ ֆնի մէջ օրօրում էին նամբէֆի վրայ:

Եւ փարաւանը՝ օրօ՛ր ու շորո՛ր՝ զնգում էր առաջ ու ետ չէր նայում,
Անյայտ ուղին էր Աբու Լալային բիր հրապոյրով կանչում, փայփայում:

—«Գնա՛, միշտ գնա՛, իմ փարաւանս, եւ փայլէ՛ մինչեւ օրերիս վերջը, —
Այսպէս էր խօսում իր սրտի խորքում Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը.

Գնա՛ մենաւոր վայրերը թափո՛ւր, ազա՛տ, կո՛յս եւ սո՛ւրբ զմբուխտեայ հեռուն.
Դէպի արեւը սլացի՛ր անդուլ, եւ սիրտս այրի՛ր արեւի սրտում:

Ա՛խ, մնա՛ք բարեւ չեմ ասում ես ձեզ, իմ հօր գերեզման, օրօ՛ցք մայրական,
Իմ հոգին յաւերժ խռով է ձեզ հետ, հայրենական յարկ, յուշե՛ր մանկական:

Ես շատ սիրեցի իմ ընկերներին, եւ բոլոր մարդկանց՝ մօտիկ ու հեռուն,
Իժ դարձաւ խայթուն իմ սէրը հիմա, թոյն ատելութեամբ սիրտս է եռում:

Ատում եմ, ինչ որ սիրել եմ առաջ, ինչ որ տեսել եմ մարդկային հոգում,
Մարդկային հոգում՝ զազիր ու նանիր՝ համբել եմ հազար գարշա՛նք ու նողկո՛ւմ:

Բայց ամենից շա՛տ ասում եմ հազար ու մեկերորդը — կեղծիքը հոգու,
Որ զարդարում է անմեղ սրբերի լուսապսակով երեսը մարդու:

Մարդկային լեզու՛ւ, դու որ երկնային քոյրով ու բոյրով, շղարշով պայծառ
Ծածկում ես մարդու դժոխքը հոգու, հեգե՞լ ես արդեօք ճշմարիտ մի բառ:

Գնա՛ անապատ, իմ ֆարաւանս, վայրի, ամայի ափերը բոցոտ,
Եւ իջեւանիր այն պղնձացած, շէկ ժայռերի տակ, գազանների մօտ:

Խփեմ վրանս, օձ-կարիճների բների վրայ վրանս խփեմ,
Այնտեղ բիւր անգամ ես ապահով եմ, քան թէ մարդկանց մօտ, կե՛ղծ ու ժպտադէ՛մ:

Կամ ընկերի մօ՛տ, ա՛խ, որի կրծքին ես դնում էի գլուխս սիրով,
Կուրծքը ընկերի, որ շղարշում է անդարձ կորստի անդունդը ստով:

Այնքան ժամանակ, որքան արեւը կ'այրէ Սինայի սնաքները վէս,
Եւ անապատի դեղին շեղջերը յորձանքներ կը տան ալիքների պէս.

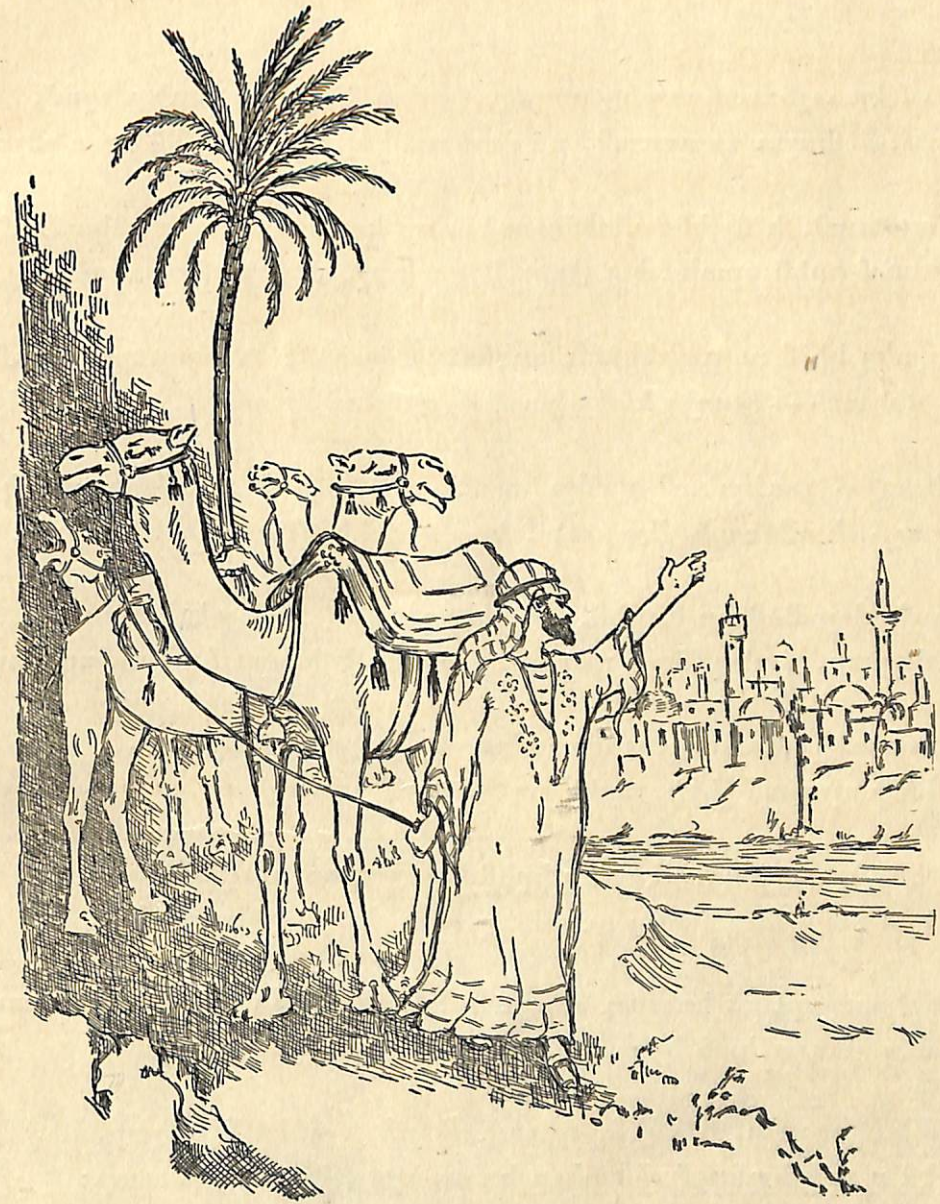
Ես չեմ կամենայ ողջունել մարդկանց, նրանց սեղանից պատառ չեմ կտրի.
Գազանների մօտ հացի կը նստեմ, ողջոյնը կ'առնեմ բորենիների:

Եւ գազանները քո՛ղ ինձ յօշոտեն, բոցոտ հոգիները շաչեն ինձ վրայ,—
Եւ այսպէ՛ս, մինչեւ օրերիս վերջը, ֆարաւանս անդա՛րձ, գնա՛ ու գնա՛...».

Եւ վերջին անգամ Աբու Մահարին ետ դարձաւ նայեց նիրհած Բաղդադին,
Գարշանքով շրջեց մակատը կննդոտ եւ փարւեց ուղտի թաւ պարանոցին:

Սիրով գուրգուրեց, ջերմ շրթունքներով համբուրեց ուղտի աչքերը վնիտ,
Եւ թարթիչներից նորա կախւեցին անգուսպ արցունքի երկու այրող շիթ:

Անո՛ւշ մրմունջով, հանգիստ, միաչափ մեղմ օրօրում էր ձիգ ֆարաւանը,
Գնում էր առաջ դէպի անապատ, անյա՛յտ ափերը, կոյս-հեռաստանը...

Եւ ոլորում էր այն ֆարաւանը բարձր արմաւների շարքերի միջով,
Փռչի էր հանում,— փռչում ֆարաւան, որ վարում էր լուռ՝ ֆամին հուր շնչով:

— «Քայլէ՛, ֆարաւան, ի՞նչ եմք մենք քողել, որ կարօտանա՞նք ցանկանա՞նք մեր դարձը.—
Այսպէս էր խօսում իրեն սրտի հետ Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը:

Թողել եմք այնտեղ կի՞ն ու բարեկամ, օրէնք, իրաւունք եւ արդարութի՞ւն,
Քայլէ՛, կանգ մի՛ առ.— Թողել եմք միայն շղթայ ու կապանք, սուտ ու կեղծութիւն:

Եւ կինն ի՞նչ է որ... յաւիտեան նանիք, առնախանձ մի սարդ, խորամանկ, խաբող.
Որ հացդ է սիրում, համբոյրի մէջ սուտ, եւ քո գրկի մէջ ուրիշին գգւող:

Խարխուլ մակոյկով յանձնիր ծովին, կնոջ երգումին ֆան քէ հաւատա՛,
Նա՛ կաւատ, վարար, նա՛ չֆնաղ դժոխք, իբրիսն է խօսում բերանով նրա:

Դու երագել ես աստղը հեռաւոր, հրեշտակաբէւ շուշանն սպիտակ,
Որ քո վերքերին բալասան լինի, ոսկեշող երագ կեանքի ցաւի տակ:

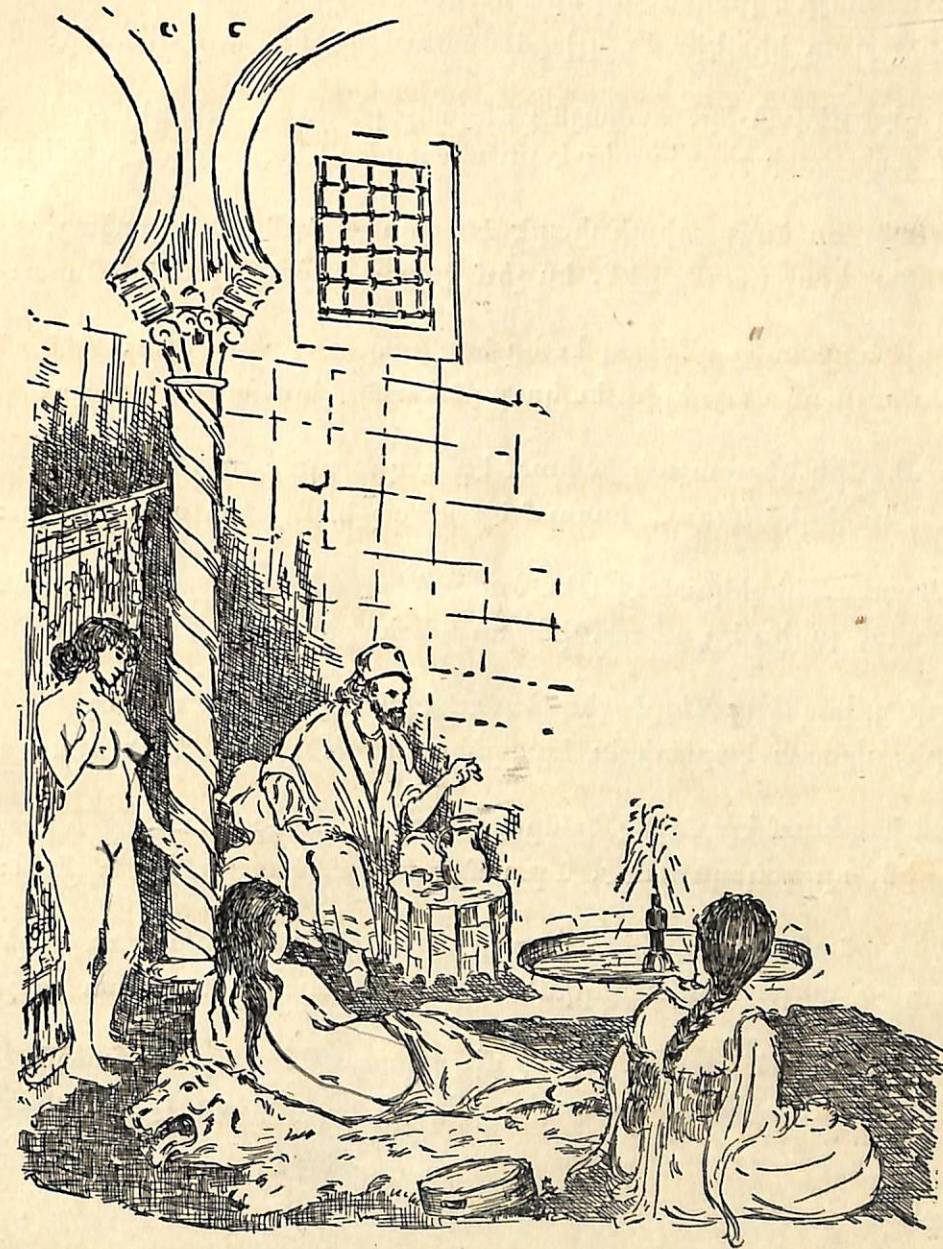
Դու տենչացել ես լոյս-ափերի մէջ քեզ իրեն կանչող աղբիւրի երգին,
Եւ անմահութեան ցօղն ես երագել ու պնուշացել երկնային կրծքին,

Բայց սէրը կնոջ՝ տոչորած հոգուդ աղ-ջուր է տալիս, որ միշտ ծարաւնաս,
Հուր կարօտի մէջ յաղթական կնոջ մարմինը լիզես եւ չը յագեցնաս:

Ո՛ր կնոջ մարմին՝ պագշո՛տ, օձեղէն, դիւական անօթ ոնիրների չար,
Դո՛ւ, որ մսեղէն դառն հանոյ՜նով արեւը հոգու դարձնում ես խաւար:

Ատում ե՛մ սէրը, մահի պէս անգութ, յաւիտեան այրող, խոցող գաղտնաբար,
Այդ քունտու գինին, որով արբողը ստրուկ է դառնում եւ կամ բռնակալ:

Ատում ե՛մ կնոջ, տարբերքը կրֆի, միշտ բեղմնաւորող եղեռնը անսանձ,
Աղբիւրն անսպառ, որ կուտակում է աշխարհի վրայ տիղմը չարութեանց:

Ատում եմ նորից սէրն ու կնոջը, իւր համբոյրները շողում ու դժնեայ,—
Փախչում եմ նրա նահին—մահինից, եւ անիծում եմ երկունքը նրա:

Երկունքը դաժան եւ յաւերժական, որ հեղեղում է վտառն իժերի,
Որոնք խայթում են, յօշոջում իրար, աստղերն են պղծում տոփանքով ժահրի:

Սինկոբ է նա, ով հայր է լինում, ով երանաւէտ ծոցից ոչնչի՝
Զգալու կոչում քշառ հիւլէին եւ գլխին վառում գէհէնն այս կեանքի:

«Իմ հայրը իմ դէմ մեղանչեց, սակայն չ'մեղանչեցի ես ոչ ոքի դէմ»,*)
Այս իմ կտակը քո՛ղ գրւի շիրմիս, եթէ լուսնի տակ մի խորշ պիտ' գտնեմ:

Ինչքան ժամանակ, որ ծովը պիտի փարէ Հէջագի ամիսն զմրուխտեայ,
Ես ետ չեմ դառնայ կնոջ մօտ երբեք, ես չեմ կարօտնայ քովչանքին նորա:

Կը գգւեմ վայրի տատասկը դժնեայ եւ կը համբուրեմ փշերը նրա,
Գլուխս կը դնեմ այրուող ժայռերին եւ կուլամ նրանց ջերմ կրծքի վրայ»:

Եւ քարաւանը մեղմիկ կարկաջով չափում էր ուղին ուն'ր ու մոլո՛ր,
Դէպի երագուն, ոսկեղէն հեռուն հոսում էր առաջ հանգի՛ստ ու անդո՛րր:

Զանգակներն, ասես, հեկեկում էին եւ ծորում հատ—հատ հնչուն արցունքներ,
Քարաւանն, ասես, լալիս էր անուշ, ինչ որ Մահարին սիրել, լիել էր:

Եւ գնդիւղների սրինգները մեղմ գեղգեղում էին շարփներն անուշ
Սիրոյ վերքերի, վշտոտ կարօտի եւ երագական քախծանքին փնփուշ:

Եւ Աբու Լալան խորհում էր մոռնալ եւ նրա վիշտը անհունի նման,
Ինչպէս իր ուղին, որ գալարում է, ձգում է անծայր ու չունի վախճան:

Հիւսելով անծիր անապարհի հետ լուռ քախծում էր նա ցերեկ ու գիշեր,
Հայեացքը յառած անյայտ աստղերին՝ հոգու մէջ դառն ու ցաւոտ յուշեր:

Եւ ետ չէր նայում անցած նամբէփին, ո՛չ մի ամսոսանք քողած—լիւծին,
Ողջոյն չէր վերցնում, ողջոյն չէր տալիս անցնող ու դարձող քարաւաններին:

*) Այս խօսքերը գրւած են Բանաստեղծի շիրմի վրայ:

Եւ քարաւանը Աբու Լալայի աղբիւրի նման մեղմ կարկաջելով,
Հանգի՛ստ ու հանդա՛րտ փայլում էր առաջ հեզ Լուսնկայի շողերի միջով:

Եւ Լուսինն, ինչպէս ջեննաթի մատաղ փերիի կուրծքը՝ չփնաղ, լուսավառ՝
Մերթ ամաչելով պահում էր ամպում եւ մերթ քրքրուն փայլում էր պայծառ:

Նիրհ էին մտել ծաղկունքը բուրեան՝ ադամանդներով, շփեղ—գինդերով.
Ծիածանաթեւ հաւքերը իրար գուրգուրում էին փնփուշ մրմունջով:

Մեխակի բոյրով հովն էր շնչում հէֆեաթներն հազար ու մէկ գիշերւայ,
Արման ու նոնին անուշ փնփ մէջ՝ օրօրում էին նամբէփի վրայ:

Հովի գրոյցին ունկն դնելով Աբու—Մահարին խօսում էր անձայն.—
«Աշխարհն էլ, ասես, մի հէֆեաթ լինի՝ անսկիզբ, անվերջ, հրաշք դիւքական»:

Եւ ո՞վ է հիւսել հէֆեաթն այս վսեմ, հիւսել աստղերով, բիւր հրաշքներով,
Եւ ո՞վ է պատմում բիւր—բիւր ձեւերով՝ անդու ու անխոնջ՝ այսպէս քովչանքով:

Ազգեր են եկել, ազգեր գնացել, եւ չեն ըմբռնել իմաստը նորա.
Բանաստեղծներն են հասկացել դոյզն ինչ եւ քոքովում են հնչիւններն անմահ:

Ոչ ո՛ք չէ լսել սկիզբը նորա, եւ չէ՛ լսելու վախճանը նորա,
Ամէն հնչիւնը դարեր է ապրում, ամէն հնչիւնին վե՛րջ, սկի՛զբ չ'կայ:

Բայց ամէն մի նոր ծնւածի համար նորից է պատմում հէֆեաթն այս շփեղ,
Նորից սկսում եւ վերջանում է ամէն մի մարդու կեանքի հետ մէկտեղ:

Կեանքը երազ է, աշխարհը՝ հէֆեաթ, ազգե՛ր, սերունդնե՛ր— անցնող քարաւան.
Որ հէֆեաթի մէջ, վառ երագի հետ, չում է անտես դէպի գերեզման:

Կո՛յր ու գո՛ւլ մարդի՛կ, առանց երագի, առանց լսելու հէֆեաթն այս վսեմ,
Իրար կոկորդից պատառ էֆ հանում եւ դարձնում աշխարհն՝ ահաւոր ջէհնէմ:

Ձեր օրէնքները — լուծ ու խարազան, եւ անելի մի ցանց խօլական սարդի,
եւ որոնց ժահրով քունաւորում էի երգը բլբուլի, անուրջը վարդի:

Եղկելի մարդի՛կ, փռչի կը դառնան ձեր չար սրտերը, ձեր վատ գործերը,
եւ ժամանակի ձեռքը անտարբեր կը սրբէ կ'աւլէ ձեր պիղծ հետքերը:

Եւ ունայնաշունչ հողմը կը շաչէ ձեր ոսկորների փաթերի վրայ,
Իսկ վայելելու դուք միշտ ապիկար՝ երազն այս չքնա՛ղ, հէփեաթն այս ոսկեա՛յ»:

Գոհար աստղերի փառաւանները քափառում էին երկնի ցամաքէփով,
Եւ ղօղանջում էր ողջ երկինքն անհուն՝ աստղերի շփե՛ղ, անշէ՛ջ դաշնակով:

Եւ արար-աշխարհ լցւած էր, դիւքւած նազումներով յաւերժ, երկնային,
Անուրջների մէջ նա վերասլաց լաւում էր հոգով վսեմ երգերին:

— «Գնա՛, փառաւան, մեղմ հնչիւններդ հիւսելով երկնի լոյս-ղօղանջի հետ,
Վիշտս տու՛ր հովին, փայլէ՛ բնութեան ծոցը մայրական, եւ մի նայիր ետ:

Տա՛ր ինձ լուսազգեստ օտար մի եգերի, հեռո՛ւ, հեռաւո՛ր, մեհաւո՛ր ափե՛ր,
Սուրբ մեհակութիւն, դո՛ւ, իմ ովասի՛ս, դո՛ւ, երազների աղբիւր գովաբեր:

Լռութեան երկի՛նք, խօսի՛ր դու ինձ հետ աստղերիդ լեզուով, եւ ամոքի՛ր ինձ,
Գութգութի՛ր հոգի՛ս՝ աշխարհից խոցւած, մարդուց խայթւած վիրաւոր հոգիս:

Իմ մէջ այրւում է մի անյագ կարօտ, կարեկից մի սիրտ՝ լացող յաւիտեան,
Եւ իմ հոգում կայ մի շփեղ երազ, եւ սուրբ արտասուք, եւ սէր անսահման:

Ոգիս ազատ է, ես չեմ հանդուրժում իմ վրայ իշխող ո՛չ մի գորութեան,
Ո՛չ օրէնք, սահման, ո՛չ ֆակատագիր, ո՛չ չար ու բարի, եւ ո՛չ դատաստան:

Իմ գլխի վերեւ չ'պէտք է լինի ո՛չ մի հովանի, ո՛չ մի իրաւունք,
Եւ իմ կամքից դուրս ամէն ինչ բանտ է, եւ ստրկացում եւ բռնադատումն է:

Ես կուգեմ լինել անսահման ազա՛տ, անպարտք, անիշխան այլեւ անասուած,
Հոգիս տենչում է միայն, միմիայն՝ մեծ ազատութեան՝ անհո՛ւն, անտարա՛ծ»:

Եւ փառաւանը հիւսում էր առաջ եւ նորա վերեւ շողում էին վառ
Մանկան ժպիտով աստղերը ազատ, այն յաւերժափայլ աչքերը գոհար:

Եւ կանչում էին նրան կաթոգին լոյս-քարքումները ոսկի աստղերի,
Եւ հոգին լցնում վսեմ դաշնակով երկնքի հազար բիւրեղ զանգերի:

Վնիս գիշերին դիւքական ցոլքով փայլում էր ուղին փերուզեայ հեռում,
Եւ փառաւանը՝ օրօ՛ր ու շորո՛ր, փայլում էր անդորր փերուզեայ հեռուն...

Եւ քարաւանը նեղֆելով վստահ մըրկապարը վայրագ ջինների,
Անշեղ ու անվախ ձգուում էր առաջ զօղանջիւններով յուզած զանգերի:

— «Ի՞նչ է ընկերը ... հեգում էր անդուլ զայրացած սրտում Աբու Մահարին,
Իմ ազնիւ ծոցում ես օձ սնուցի, քո՛ի՛ր, քարաւան, ընկե՛ր մտերիմ:

Եւ ուր որ կ'երթաս, այնտեղից նորէն գնա՛ ու գնա՛, առանց հանգրուան,
Իմ բարի նամբա՛յ, տա՛ր ինձ, կորցրո՛ւ, չփախ, տանջանքս մարդիկ չ'իմանան:

Եւ ի՞նչ եմք քողել, ի՞նչ կայ մեր ետեւ, որ մեզ պատրանքով ետ կանչէ նորից,
Փա՛ռֆ, գա՛նձ, իրաւունք եւ իշխանութիւն... Թո՛ի՛ր, հեռացի՛ր բոլոր-բոլորից:

Եւ ի՞նչ է փառքը, — այսօր քեզ մարդիկ եղջիրներից վեր կը բարձրացնեն,
Վաղը նոյն մարդիկ նմելու համար սմբակների տակ քեզ վար կը նետեն:

Ի՞նչ է պատիւը, յարգանքը մարդկանց. — սոսկ ոսկուց-վախից յարգ են մատուցում,
Իսկ երբ սայթեցիր, մուսակիդ փռչին մեծ մարդ է դառնում եւ քեզ հարածում:

Եւ ի՞նչ է գանձը, որով յիմարը տիրում է մարդկանց, ե՛ւ հանձար, ե՛ւ սէր, —
Բիրաւորների քամած արիւնը, մեռելների միս, որբի արցունքներ:

Եւ արհամարհում եմ ամբոխին ուսմիկ, մեծ յիմարն է նա, եւ տարբը չարի,
Ոգին հալածող, բռնութեան խարիսխ, տխմարութեան մէջ գազան վիթխարի:

Ի՞նչ է համայնքը — քշնամու բանակ, եւ անհատն այնտեղ անշղթայ գերի,
Ե՞րբ է հանդուրժել հոգուդ քո՛ի՛չֆին եւ սլացումին նա վեհ մտքերի:

Նողկալի համա՛յնք, հեղձուցիչ օղա՛կ, քո լաւն ու վատը — ահեղ խարագան,
Մի անհուն մկրատ բոլորին խուզող՝ միահաւասար եւ միանման:

Ի՞նչ է օրէնքը, մարդկանցից օրհնած, բիրտ ուժեղների այդ սուրը դաժան,
Անգորի գլխին կախած յաւիտեան, խեղճին խողխողող, հզօրին պաշտպան:

Եօթն անգամ եօթը ասում եմ, ասում իշխանութիւնը — սերունդներ լափող,
Անյագ վաշխառո՛ւ, անկուշտ ձրիակեր, պատերազմների յաւերժ յերիւրող:

Անցած դարերի, գալիք դարերի մեծ դահինն է նա եւ մեծն աւագակ,
իր անցած ուղին — ռեիք ու նախնիք, սարսափներ վիժող, ռիսակալ վռնակ.

Նա հրէշի պէս կրծքիս է նստել, բռունցքն է ահեղ սեղմել նակատիս,
եւ ամէն քայլիս շղթայ է գարկել, փականք է դրել լեզուիս ու մտքիս:

Նա փշրում է միշտ մեր ուները վար, ամէնուր հասնում, նգմում է մարդուն,
եւ հայրենիքի անպարտ անունով բիր կառափներից բուրգեր է կերտում:

Եւ ամէն ինչ է իշխանութիւնը — իրաւունք, օրէնք եւ արդարութիւն,
Նա ինքն է խիզը եւ չարն ու բարին, իսկ դ՛ու՝ գերեզման, դու՝ ոչնչութիւն:

Եւ նգովում եմ իշխանութիւնը՝ հագարահիրան մոլի բորենին.
Նրա ամէն քայլը — արիւնի հեճան, ուր տրորում է ծերին, մանուկին:

Ապիկար մարդի՛կ, ստրուկ ու վախկոտ, ո՞վ տուեց սուրը նմանիդ ձեռքին,
Ո՞վ տուեց նրան վրէժի իրաւունք՝ իշխել, խողխողել իր նմաններին:

Տա՛ր ինձ, քարաւան, իծերին յանձնի՛ր, քաղի՛ր հէգ սիրտս աւագների տակ,
Տա՛ր ինձ, ազատի՛ր իշխանութիւնից, ազատի՛ր նորա հովանուց վայրագ»:

Խօլ կայծակները հրեղէն քափով ծաւտում էին վաշտերն ամպերի,
Եւ արշաւասոյր՝ փշրում էին ներմակ բաշերին հեռու լեռների:

Եւ մրրիկները մոնչում էին. արմաւն ու նոնին շաչում-շառաչում,
Եւ քարաւանը արա՛գ, սրընթա՛ց, եւ քառատրոփ վագում էր թռչում.

Վագում էր թռչում, զրնգ հա՛ զրնգ, փռչու ամպերով ծածկելով նամբէն,
Ասես, փախչում էր չար իշխանութեան փնտտ բռունցքից, որ չհասնի իրեն:

Եւ միջօրէի բարկ արեւի տակ խիստ բուրում էին նարգիս ու ծոթոր,
Եւ ֆարաւանը՝ փռու մէջ կորած՝ փայլում էր դանդաղ, յոգնած, ֆրոնաթոր:

— «Թո՛ր, ֆարաւա՛ն, խորշակ ու մրրիկ նեղֆելով մտի՛ր աւազի ծոցը,
Այսպէս էր խօսում գայրացած սրտում Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը:

Թո՛ղ անապատի բոց հողմն իմ դէմ գայ, աւազի վրայից հետֆերս ջնջէ,
Ուր մարդը երբեք տեղս չգտնի, իմ շնչած օդը մարդը չը շնչէ:

Տեսնում եմ ահա շէկ առիւծներին՝ դեղին շեղջերից աչքիս եմ նայում,
Տեսնում եմ նրանց, որոնց ոսկեղէն բաշերից հողմը կայծեր է պոկում:

Արի՛՛ք, կանչում եմ, ես փախչողը չեմ, արի՛՛ք, լափեցէ՛ք սիրտս վիրաւոր,
Ես ետ չեմ դառնայ մարդու մօտ երբեք, դուռը չեմ բախի մարդու նենգաւոր:

Մարդիկ ի՞նչ են որ... դիմակւած դուեր, ժանիֆներ ունին, անտես նիրաններ,
Սմբակներ ունին եւ որոնող են եւ նրանց լեզուն — բունաւոր սուսեր:

Եւ ո՞վ են մարդիկ ... պագշոտ, եսամո՛լ, մատնի՛չ, ուրացող, աղւէսների հօտ,
Արիւններ լակող, դահին, դահնապետ, գազա՛ն մանկամորթ, գազա՛ն մանկամորթ:

Աղֆատութեան մէջ՝ ֆծնող, վանառող՝ բշտառութեան մէջ՝ վախկոտ, փոֆրոգի,
Հարստութեան մէջ՝ անգութ, վրիժառու, եւ ամբարտաւան, չարախինդ, լկտի:

Զոհում է լաւ վատերի համար, եւ վատն ու չարը լլկում են, տանջում
Մի բուռ լաւերին այս վատ աշխարհում, եւ կեանքի արտում որումն է անում:

Նգովում եմ ձեզ, հեռաւո՛ր մարդիկ, ձեր չարն ու բարին, կրօնները ձեր,
Որոնք միմիայն շղթայ են կոում եւ ստրկութեան կոփում զնդաններ:

Ապիրատ աշխա՛րհ, ուր հօր ոսկին դարձնում է գողին՝ ազնիւ ու շիտակ,
Ապուշին՝ հանճար, վախկոտին՝ կտրին, յայտնի պոռնիկին — ամբիծ հրեշտակ:

Մարդկային աշխա՛րհ, արեան բաղանի՛ք, ուր թռչն՝ յանցաւոր եւ հօրն՝ արդար,
Ուր մարդը տխրած՝ ինչ որ անում է այս գարշ աշխարհում՝ սոսկ նիւթի համար:

Սոսկ շահի համար, նրան միշտ գերի, աստածացնող թաթը եղեռնի,
Ահա մարդը միշտ — պատկերն Աստծու, սակայն իրապէս վիժած շէյթանի:

Համբելով մէկ-մէկ անթիւ ֆայլերը իմ ֆարաւանի, իմ անծայր ֆամբու,
Անթիւ ֆայլերը չեն հասնում չափին մի օրում գործած յանցանքին մարդու:

Ասում եմ ահա՛ եւ արեւելին, հիւսիս, հարաւին եւ արեւմուտին,
Որոնց հողմերը իրար հետ ներհակ՝ լսում են մէկտեղ իմ արդար խօսքին:

Տարէ՛ք, տարփողէ՛ք խօսքս հրեղէն, որ ծովերից ծով աշխարհներ լսեն,
Թէ՛ աւելի վատ, աւելի զազիր ֆան մադը դաժան, — այդ մարդն է նորէն:

Այնքան ժամանակ, որքան ասողերը անշէջ թաթում են լուռ անապատին,
Եւ գալարում են շեղջերն աւազի, շչում ու ճչում նման օձերին —

Փախի՛ր, ֆարաւան, այդ պոռնկութեան լպիրշ ու արբշիռ ցոփ խնոյճներից,
Ստի ու կեղծի հրապարակներից եւ վաճառանքի պիղծ շուկաներից:

Համայնքից փախի՛ր, մարդկանց արիւնտ արդարութիւնից, փախի՛ր վրէժից,
Փախի՛ր ընկերից, կնոջից, սիրուց, փախի՛ր, կանգ մի՛ առ մարդկանց սուտերից:

Գնա՛, ֆարաւա՛ն, ներբաններիդ տակ տրորի՛ր, կոխի՛ր օրէնք, իրաւո՛ւնք,
Եւ ֆանապարհիդ փոշիով ծածկիր թէ՛ չարն ու բարին, թէ՛ իշխանութիւն:

Եւ թո՛ղ յօշոտեն ինձ վագր ու առիւծ, օճուտ հողմերը շաչեն ինձ վրայ, —
Եւ այսպէս, մինչեւ օրերիս վերջը, ֆարաւանս անդա՛րձ, գնա՛ ու գնա՛...»

Իրենց աղեղի պարանոցները՝ ուղտերը լարած նետերի նման,
Զիլ վագում էին, եւ իրենց ետքից թռչնելով փոշու թխպոտ ֆարաւան.

Զիլ վագում էին խանձած դաշտերով դէպի անապատ, դէպի հեռաստան,
Սփռում էին հողի ամպերով անծիր դաշտերը, աւան ու ոստան:

Կարծես՝ վախեցած փախչում էր արագ՝ առանց հանգրւան Արու Մահաբին,
Կարծես՝ օրէնքը, կինն ու համայնքը նրան կրքնկ-կոխ հետեւում էին:

Եւ ֆարաւանը զրը՛նգ հա՛ զրը՛նգ առանց նայելու անցնում էր անդարձ
Բուրգերի տակով մեծ ֆաղափների՝ հացի ու կրֆի ժխորով լցւած:

Վագում էր հապնեալ՝ անգիտութեան մէջ դարեր ֆարացած գիւղերի մօտով,
Վագում էր անդուլ դէպի անապատ ոսկեհոս աստղի անգուսպ կարօտով:

Քարաւանն հետոտ օրեր-գիշերներ կտրում էր ուղին ոլոր ու մոլոր,
Եւ խռով հոգով Արու Մահաբին խորհում էր ցասկոտ՝ ճակատը խոլոր:

Խօլ ֆարաւանը նրա խոհերի բազէների պէս՝ ծեծկւած մրրկով՝
Սլանում էին՝ խոխ ու ցրիւ՝ մի լոյս-հանգրւան գտնելու հեւքով:

Եւ լալիս էր նա առանց արցունքի, եւ նրա վիշտը նման անհունի,
Ինչպէս իր ուղին, որ գալարում է՝ անծայր օձի պէս եւ վախճան չունի:

Եւ ետ չէր նայում անցած ֆամբէֆին եւ չէր ափսոսում թողած, լֆածին,
Ողջոյն չէր վերցնում, ողջոյն չէր տալիս եկող ու անցնող ֆարաւաններին...

Եւ քարաւանք Աբու Լալայի Արաբստանի մեծ անապատի
Դարպասների մօտ ծունք առաւ յոգնած...

Հորիզոնները հրդեհում էին իրենց ամայի, ազատ ավերում,
Մութն հաւաքում էր փանցքը քաշեայ, բոցերով բոսոր երկինքն էր ծփում:

Եւ Աբու Լալան նստեց մենաւոր, գլուխը յենած յակինք ժայռերուն,
Հոգին անդորրած եւ հաշտ ու պայծառ, հայեացքը սուգած դիւքական հեռուն:

— «Ո՛հ, ի՛նչ ազատ եմ, անպարփակ ազատ մի՞թէ կարող է այս մեծ Սահարան
Պարուրել, գրկել իր ծիրերի մէջ ազատութիւնս՝ անհուն, անսահման:

Ո՛չ մի մարդկային աչք ինձ չի տեսնի. չի հասնի ո՛չ մի մարդկային բազուկ,
Ո՛վ ազատութիւն, դու դրախտային չքնաղ վարդերի լուսեղէն բուրմունք:

Քո պերճ-վարդերով դու պսակի՛ր ինձ, վառի՛ր իմ հոգում ջահերդ հուր-հրան.
Ո՛վ ազատութիւն, դու դրախտային լոյս-բլրուկների անմահ Ալ-Կորան:

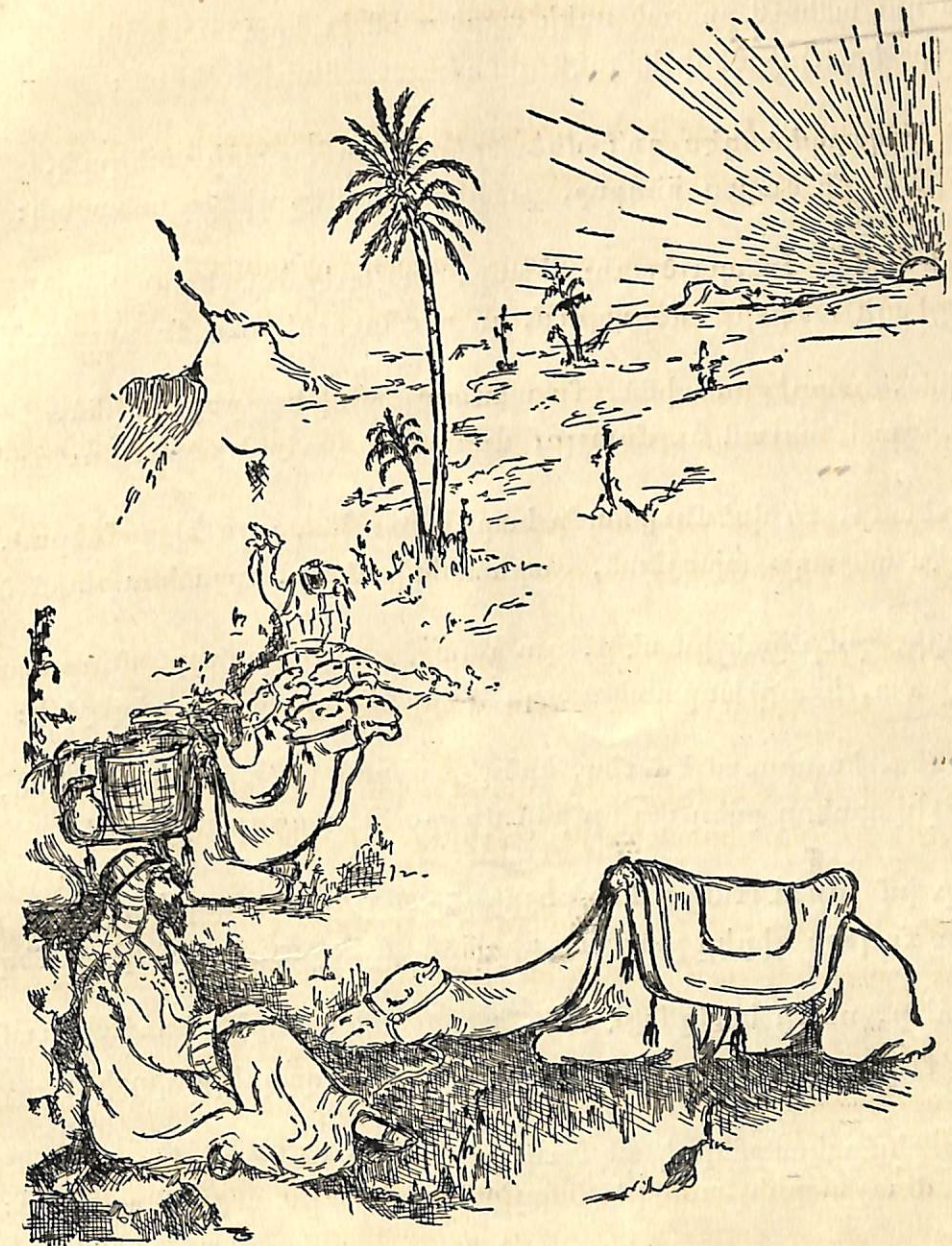
Զքնաղ առապար, դու միայնութեան ոսկեղէն աշխարհ, քեզ հազա՛ր ողջոյն,
Անարատ Բադիէ՛, ուր մարդը մարդուն չի լիկել բնաւ, օրհնեալ լինիս դուն:

Տարածի՛ր անծիր, փռի՛ր աւազիդ դեղին ծովերը ազգերի վրայ.
Ծածկի՛ր ողջ մարդկանց, քէօջօք ու խրնիթներ, գիւղ ու շահաստան, շուկայ ու կլայ:

Վիշապ-հողմիդ հետ ազատութիւնը քո՛ղ քահակալէ աշխարհը համուռ,
Եւ ոսկէվառէ վսեմ արեւը ազատութիւնը աշխարհասփիւռ»:

Հազար ու հազար հրաշալիքներով եւ հրաբորբոք հրապոյրներով
Շէմս-արեւն ելաւ՝ շքեղ, լուսափառ, վարդի, սնդուսի բիւր պարոյրներով:

Եւ վեհ արեւի ջահերի ներքոյ փուլեց, ծաւալեց ծիրն անապատի,
Վառ-վառ հուրհրաց, ինչպէս տիտանեան հսկայ առիւծի ոսկեղէն մորթի:

— «Սալա՛մ քեզ, արեւ, շիւքը բիրաբիր, դու Աստծուց հօր, դո՛ւ կեանքի աղբիւր.
Դո՛ւ, իմ անմահ մայր, մայրական դո՛ւ գիրկ, դու միակ բարի, դու միայն սո՛ւրբ,
սո՛ւրբ:

Տիեզերական դու անհուն բաժակ ոսկի արքեցման եւ երանութեան,
Դո՛ւ հրմանքի, հրապոյրների հրեղէն գինու դո՛ւ անհուն ովկիան:

Տիեզերական հազարահանդէս դո՛ւ մեծ խորախնամք, բարի արեգա՛կ,
Ահա՛ իմ հոգին — մի ծառա բողբոջ, քափիւր նրա մէջ գինիդ անապակ:

Քո երջանկութեամբ, քո պայծառութեամբ, քո յաւերժութեամբ հարբեցրո՛ւ ինձ,
Տուր ինձ անցեալի անգարք մոռացում, լոյս անուրջներում քո բուրումնալից:

Հարբեցրո՛ւ ինձ, հարբեցրո՛ւ ինձ, քո անմահ գինով հարբեցրու ինձ,
Մոռանամ մարդուն, սուտն ու մոայլը, մոռանամ յաւերժ չարիքն ու քախիծ:

Քո անմահութեամբ, քո վսեմութեամբ հարբեցրու ինձ լոյս հիացմանով,
Խաւարների դէմ անյաղք ախոյեան, գարունների մայր, ուրախութեան ծո՛ւլ:

Դո՛ւ միակ բարի, դու միակ իմ սէ՛ր, դու միայն սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, մայրական դո՛ւ գիրկ.
Դո՛ւ յաւիտ գթո՛ւտ, համը խորտակող, դո՛ւ գերահրաշ, միակ գեղեցիկ:

Ես սիրում եմ քեզ, ես սիրում եմ քեզ, հրեղէն սիրով կիզի՛ր, խոցի՛ր ինձ,
Եւ ոսկեմանն զարսերդ շքեղ փոփոխ ինձ վրայ, եւ գուրգուրի՛ր ինձ:

Եւ արիւնտի՛ր իմ շրթունքները համբոյրիդ խայթով քո հրդեհակէզ,
Երջանկասփիւռ քո լոյս գիրկը բաց, ես սիրաբորբոք քոչում եմ դէպ՛ քեզ:

Իմ ազնիւ ուղտի՛ր, ոտքի կանգնեցէ՛ք. — դարձաւ Մահարին իր փարաւանին,
Եւ քօթափեցէ՛ք ձեր սրունքներից ստրուկ աշխարհի գագրելի փռչին:

Եւ քո՛ղ խլանան իմ ականջները՝ աղմուկն աշխարհի չլսեմ յաւիտ,
Յաւիտ կուրանան աշխարհի համար՝ մարդկանց տեսնելու ա՛յլ չնայեմ ետ:

Դէպի արեւը դարե՛ր ու դարե՛ր քոփոփ, սլացի՛ր, ազնիւ փարաւան,
Նրա լուսեղէն, բոցեղէն գրկում, որ արեւանամ եւ յաւերժանամ:

Ո՛հ, իմ մայր-արեւ, քո ոսկեփրփուր ծիրանիդ կ'ուզեմ ուտելու ձգես,
Որ ես յաղթական, լոյս-փառքերիդ մէջ սրաբաժ սուրամ դէպի՛, դէպի՛ քեզ:

Դո՛ւ Աստծուց հօր, դու միա՛կ իմ սէր, դու միա՛կ իմ մայր, մայրական դու գիրկ,
Դո՛ւ միա՛յն բարի, դո՛ւ միա՛յն սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, դու գերահրաշ միա՛կ գեղեցիկ»...

Վերջին Սուրահ

Եւ ուղտերն, իբրեւ ոսկի մակոյկներ, հուր-ալիքներ^{նր} ծով-անապատում
Ճեղքելով արագ սլանում էին դէպի բոցավառ, լուսավառ հեռուն:

Եւ ո՛չ մի սամում հրաշունչ քեւով չէր կարող հասնել նրանց արշաւին,
Նրանց քոհչփին չէր կարող հասնել սլաքը նետի վայրի Բեդուինին:

Վուհադիներից գով սիւքն էր բերում վառ փափուկները այրող կարօտի,
Դայայլում էին կաթն-աղբիւրները երազներն իրենց կուսական սրտի:

Եւ հէֆաթների լոյս-փէրիները մայր-արմաւենու ֆնուշ սօսիւնով
Համբոյր ու ողջոյն ուղարկում էին եւ կանչում նրան գաղտնի խոստումով:

Բայց Աբու Լալան չէր ուզում լսել սիրոյ ողջոյնին, գոգտրիկ սօսաւին,
Թոչում էր անյագ՝ դէպի արեւը, եւ ինքն էլ պայծառ նման արեւին:

Իսկ սերաքները նոր տեսիլներով բիր պատրանքների, հրապոյրների՝
Թոցնում էին կախարդած հոգին ոսկի քեւերով լոյս-անուրջների:

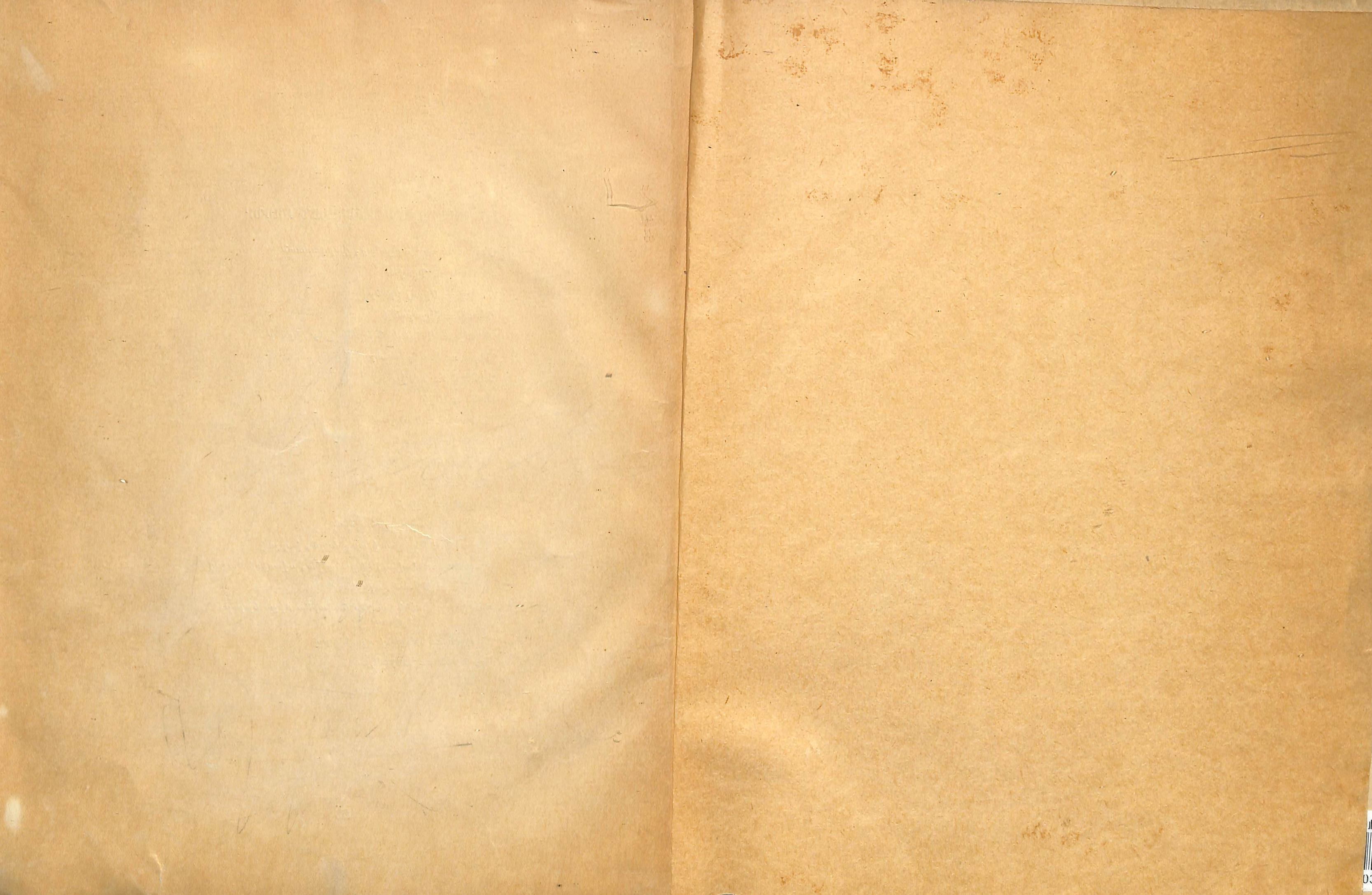
Ուղտերը արձակ պարուսաններով հուժկու, մոլեգին, այնպէս խօլաբար՝
Սլանում էին, ճախր էին առնում հրեղէն քափով, խենթ ու խելագար:

Եւ արեգական վառ ցնցուղի տակ բոցկլտում էին ուղտերը գւարք,
Եւ բարձրադողանջ կայլակում էին զանգակներն ագա՛տ, ցնծո՛ւն, լուսագա՛րդ:

Աբու Մահարին արծուի նման աչքերն անփոփոք՝ արեւին յառած,
Թոչում էր աննինջ, հոգին լուսաբաժ եւ երանութեան ջահերով վառած:

Նրա ետեւում լոկ անապատն էր փռւած հողանի լոյսերի ծոցում,
Իսկ գլխի վերեւ արեւն էր նագում շափիւղեայ վարսերն անծայր տարածուն:

Եւ ոսկեփրփուր ծիրանին ուսին Աբու Մահարին, մեծ բանաստեղծը
Թոչում էր անդու՛լ՝ յաղթական ու վեհ, դէպի արեւը, անմահ արեւը...

ԱՐԱԲԱԿԱՆ-ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

Գիւլստան = Վարդանոց, վարդաստան

Ջէննաթ = Դրախտ

Գազէլ = Սիրոյ երգեր

Բէօց = Ապարանք

Շարֆի = Արեւելեան եղանակներ, երգեր

Փէրի = Յաւերժահարս

Ջէհնէմ = Դժոխք

Ջինն = Ոգի

Սահարա = Անապատ

Բադիէ = Անապատ

Կլայ = Բերդ

Շէմս = Արեւ

Սալամ = Ողջոյն

Շիւքր = Փառք, դոհուծիւն

Սամում = Անապատի տաք հողմ, խորչակ

Վաւհադի = Հովիտ, դետահովիտ, ուլասիսի մաքուլ

Սերաթ = Միրաժ, օգերեւոյթ

Բասիդ = Պօէզի, պօէմ. համարեա միշտ երկար,
երկտող

Սուրահ = Ղուրանի գլուխները

Ալ-Կորան = Ղուրան

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349073

32.780

891.99
k-75